

בסיעתא דשמיא

שיעורים בפרשת השבוע

שנאמרו בבית המדרש
'בית יהושע'
רחוב מנחת יצחק 2
עיה"ק ירושלים תובב"א

ע"י הרה"ג
ר' מנשה ישראל רייזמאן שליט"א
יום חמישי פרשת וילך | ג' תשרי תשפ"ו

ניתן לשמוע בקו ישיר: 03-6171105
www.kolhalashon.com

**ניתן להאזין לשיעורים
בקול הלשון
03-6171111**

**להורדת הקונטרס
באתר קול הלשון
www.kolhalashon.com**

באיזו ברכה מזכירים פסוקי מלכיות?

בגמ' ר"ה (לב.) נחלקו רבי יוחנן בן נורי ורבי עקיבא איך הוא סדר הברכות בר"ה, לדעת רבי יוחנן בן נורי, מברכים במוסף אבות וגבורות וקדושת השם, וכולל מלכיות עמקן, כלומר שמזכירים כל סדר מלכויות בתוך ברכת המלך הקדוש ואינו תוקע שם, ואח"כ מברך קדושת היום, 'אתה בחרתנו - מקדש ישראל ויום הזכרון' ותוקע. זכרונות, ותוקע. שופרות, ותוקע. אמר לו רבי עקיבא, אם אינו תוקע למלכיות, למה הוא מזכיר? שהרי לדעת רבי יוחנן בן נורי מזכיר מלכיות בברכת 'המלך הקדוש' ואינו תוקע, כי אין תוקעים בג' ברכות ראשונות, א"כ למה להזכיר שם את פסוקי מלכיות? אלא רבי עקיבא חולק ולדעתו אומר אבות וגבורות וקדושת השם, וכולל מלכיות עם קדושת היום דהיינו בברכה רביעית, ותוקע. זכרונות, ותוקע. שופרות, ותוקע. כמו שאנו נוהגים כיום.

י' פסוקים או ט'?

על תמיהת רבי עקיבא 'אם אינו תוקע למלכיות, למה הוא מזכיר' הקשו בגמ' 'למה הוא מזכיר? רחמנא אמר אדכר!' איך אפשר לשאול שאם אינו תוקע שם, מדוע אומר פסוקי מלכויות, והרי מצוה לומר מלכויות. ותירצו בגמ' 'אלא למה עשר, לימא תשע'. תמיהתו של רבי עקיבא היא שלפי רבי יוחנן בן נורי די להזכיר רק ט' פסוקים בלבד, 'הואיל ואשתני אשתני', פרש"י מכיון שכולל מלכויות בקדושת השם ואינו תוקע, היה לו לעשות שינוי ולומר רק ט' פסוקים ולא עשרה.

למה בברכה שלישית צריך רק ט' פסוקים?

מעודי לא הבנתי למה אילו היו אומרים אותם בקדושת השם יש ענין לשנות ולהזכיר רק ט' פסוקים? והמפרשים על הדף לא הסבירו הענין. ואתמול בר"ה ה' האיר עיני בביאור דברי הגמ', כי הנה נודע שבפסוקי מלכויות זכרונות שופרות אומרים ג' פסוקי תורה, ג' פסוקי נביאים, ג' פסוקי כתובים, ואח"כ חוזרים ומשלימים פסוק עשירי מהתורה 'ובתורתך כתוב לאמר'.

פסוק אחד כבר מוזכר ממילא

והנה אנשי כנסת הגדולה תקנו לומר בברכת 'קדושת השם' ותמלולך אתה הוא ה' אלהינו מהרה לבדך, על כל מעשיך, בהר ציון משכן בבודך, ובירושלים עיר קדשך, בפתח בודך קדשך, ומלוא ה' לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה. ונמצא שכבר הזכרנו פסוק של מלכויות בברכת קדושת השם. ולכן רבי עקיבא תמה 'הואיל ואשתני', שמזכירים מלכויות ב'קדושת השם', א"כ אין טעם לומר עוד י' פסוקים, שהרי שם פסוק אחד של מלכויות כבר הוזכר.

צום גדליה

אי' שו"ע (תקמט) 'חייבין להתענות בתשעה באב, בי"ז בתמוז, בג' בתשרי, ובעשרה בטבת', וכתב המ"ב 'בג' בתשרי, בו נהרג גדליה בן אחיקם, ומינוהו לראש לאחר החורבן על הפליטה הנשארת, ועי"ז נכבה גחלת ישראל הנשארה, כי ע"י שנהרג גלו כולם למצרים ונהרגו מהם לאלפים'.

בקול ה' אלהינו נשמע

וראיתי בספר 'זכרון שמואל' להגה"צ רבי שמעלקא טויבנפעלד זצ"ל שכתב לבאר ע"פ מש"כ בספר ירמיה' (מ) שלאחר החורבן היה צדיק גדול בשם גדליה בן אחיקם שהנהיג את פליטת ישראל הנשארת, ולדאבון לב גדליה נהרג שלא ע"י נכרים, ואחר שהרגוהו, פליטת ישראל לא ידעו מה לעשות, כי נבוכדנצר העמיד אותו להנהיג את פליטת ישראל, ובני ישראל באו (שם מב,ב) ויאמרו אל ירמיהו הנביא תפל נא תחננתנו לפניהך והתפלל בעדנו אל ה' אלהיך בעד כל השארית הזאת כי נשאננו מעט מהרבה כאשר עיניך ראות אתנו, ויגד לנו ה' אלהיך את הדבר אשר נלך בה ואת הדבר אשר נעשה, אמר להם ירמיה' שמעתי הנני מתפלל אל ה' אלהיכם בדבריהם והיה כל הדבר אשר יענה ה' אתכם אגיד לכם לא אמןע מפם דבר, אמרו לו בני ישראל, ככל הדבר אשר ישלחך ה' אלהיך אלינו כן נעשה, אם טוב ואם רע, בקול ה' אלהינו אשר אנחנו שלחים אתך אליו

נשמע, למען אשר ייטב לנו כי נשמע בקול ה' אלהינו.

אל תברחו למצרים

וכתוב שם ויאמר אליהם כה אמר ה' אלהי ישראל אשר שלחתם אתי אליו להפיל תחנתכם לפניו: אם שוב תשובו בארץ הזאת ובניתי אתכם ולא אהרס ונטעתי אתכם ולא אתוש כי נחמתי אל הרעה אשר עשיתי לכם: אל תיראו מפני מלך בבל אשר אתם יראים מפניו **אל תיראו ממנו נאם ה' כי אתכם אני להושיע אתכם ולהציל אתכם מידו:** ואתן לכם רחמים ורחם אתכם והשיב אתכם אל אדמתכם: ואם אמרים אתם לא נשב בארץ הזאת לבלתי שמע בקול ה' אלהיכם: לאמר לא כי ארץ מצרים נבוא אשר לא נראה מלחמה וקול שופר לא נשמע וללחם לא נרעב ונשם נשב: ועתה לכן שמעו דבר ה' שארית יהודה כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל אם אתם שום תשמון פניכם לבא מצרים ובאתם לגור שם: והיתה החרב אשר אתם יראים ממנה שם תשיג אתכם בארץ מצרים והרעב אשר אתם דאגים ממנו שם ידבק אחריכם מצרים ונשם תמתו: ויהיו כל האנשים אשר שמו את פניהם לבוא מצרים לגור שם ימותו בחרב ברעב ובדבר ולא יהיה להם שריד ופליט מפני הרעה אשר אני מביא עליהם.

ירדו מצרימה ולקחו גם את ירמי'

כך הזהירם שלא יברחו מנבוכדנצר למצרים. אבל אח"כ כתוב (פרק מג) שלא שמעו בקול נבואת ה': ויהי ככלות ירמיהו לדבר אל כל העם את כל דברי ה' אלהיהם אשר שלחו ה' אלהיהם אליהם את כל הדברים האלה: ויאמר עזריה בן הושעיה ויוחנן בן קרח וכל האנשים הזדים אמרים אל ירמיהו שקר אתה מדבר לא שלחך ה' אלהינו לאמר לא תבאו מצרים לגור שם: כי ברוך בן נריה מסית אתך בנו למען תת אתנו ביד הפשדים להמית אתנו ולהגלות אתנו בבל: ולא שמע יוחנן בן קרח וכל שרי החילים וכל העם בקול ה' לשבת בארץ יהודה: וגו' ויבאו ארץ מצרים כי לא שמעו בקול ה' ויבאו עד תחפנחס. ולא עוד אלא שלקחו עמם את ירמי' ואת ברוך בן נריה. ובסוף הקב"ה שלח נבואה לירמי' על מה שיהיה עמם במצרים, וכך הוה שהחרב הלכה אחריהם למצרים, וכולם נהרגו מלבד ירמי' וברוך בן נריה שנשאר חיים ואח"כ הלכו לבבל.

הזקנים שעוד ראו את הבית הראשון - בכו

והנה ידוע שבבית ראשון היה גילוי שכינה במדרגה מופלגת מאד, ארון וכפורת, אורים ותומים ורוח הקודש ונבואה, וניסים ונפלאות. אך בבית שני נחסרו הרבה גילויים, לא אורים ותומים, לא נביאים ועוד כמה שינויים. עד כדי כך שהזקנים שעוד זכרו את ביהמ"ק הראשון, היו בוכים על המצב של בית שני, ורבים מהזקנים והלויים וראשי הקבוצות אשר ראו את הבית הראשון בייסוד זה הבית בעיניהם בכים בקול גדול (עזרא ג, יב).

המשך מבית ראשון לבית שני

וביאר רבי שמעלקא, שהקב"ה רצה שלאחר שבעים שנה כשיבנה הבית השני הוא יחשב כהמשך לבית הראשון, וזאת ע"י שבארץ ישראל נשאר ישוב של בני ישראל במקומם. אילו באותה תקופה לא היו עוזבים את א"י, היה המשך גדול וחזק מבית ראשון לבית שני, אף שהיו בגלות, הבית השני לא היה נחשב 'פנים חדשות באו לכאן', וממילא היו נמשכים יותר מעלות מהבית הראשון גם לבית השני.

ארץ ישראל עושה 'צירוף סל'

וכן מבואר בגמ' הוריות (ג) שיושבי ארץ ישראל נקראים בשם 'קהל' 'יושבי ארץ ישראל הוא דאיקרי קהל אבל הנך לא איקרי קהל' דהיינו שכולם נחשבים למציאות אחת, אבל היושבים בחוץ לארץ, אף אם הם בונים קהילות לשם ולתפארת, זה רק שם מושאל, כי באמת לא חל עליהם שם קהל אלא בהתיישבות בארץ ישראל. ועי' ב'ארץ צבי' להרה"ק מקוויז'גלוב זי"ע שביאר שארץ ישראל מצרפת את יושביה כצירוף סל להלכות חלה.

ארץ ישראל הייתה שוממה נ"ב שנה

ולכן הקב"ה רצה שלא יעזבו את ארץ ישראל, שאילו היה נשאר כאן ישוב, לא היה הפסק בין קהילת יהושע לקהילת עזרא, אותו קהל היה ממשיך. ואע"פ שגדליה בן אחיקם נהרג ע"י בעל בחירה, הקב"ה לא רצה

שבעבור זה יעזבו את ארץ ישראל, אלא שימשיכו לגור בקהילות קטנות. והקב"ה הבטיח להם הרבה הבטחות טובות, כי עונש החורבן כבר הסתיים וכלה, ואכן הבטיח להם ע"י ירמיה הנביא ברכות לרוב. אך כיון שעזבו את ארץ הקודש וברחו למצרים, היו חמישים ושנים שנה שארץ ישראל הייתה מדבר שממה. ואח"כ בשנבנה ביהמ"ק השני היה צריך ללקט נפזרים, אוסף של אנשים שכבר לא היו קהילה כלל הרבה שנים, והרי ידוע שהרבה יותר קשה לבנות דבר חדש מלהמשיך דבר ישן שכבר קיים.

חורבן הבית התעצם

הירידה הזאת שהייתה בבית שני, שחסרו הרבה ניסים והנהגות שהיו למעלה מדרך הטבע בבית הראשון, וכן כמה ספקות שהיו וכן צרת ההתייוונות, כל זה היה בעוון עזבם את א"י וירידתם למצרים. ונמצא שצרת צום גדליה אינה דבר פשוט כלל, כי הגילויים שהיו בביהמ"ק נפסקו ע"ז, ועל זה אנו מקוננים בצום גדליה אֲבֵלָה נִפְשִׁי וְחִשְׁףִי תְּאָרִי, לא רק על הריגת הצדיק בלבד, שהרי בעוה"ר היו עוד הרבה צדיקים וקדושים שנהרגו, אלא שהשליחות שלו הייתה להמשיך את קדושת בית ראשון לתקופת בית שני, אילו היה כן, היה לנו עוד כמה מאות שנים של יותר גילוי אלקות. והדבר נתגלגל ע"י בעלי בחירה רעים, בב' שלבים הראשון שהרגו את גדליה בן אחיקם, והשני שלא שמעו בקול הנביא וירדו למצרים, וממילא נפסקה גחלת ישראל הנשארת.

עזרא כבר לא פגש את הקהילה הראשונה

וכלשון המ"ב בשם הרמב"ם (תעניות ה,ב) 'כתבה גחלת ישראל', מהות הגחלת היא שנראית כבויה אבל יודעים שבמעמקיה גנוזה אפשרות להוציא אש. כך היה מספיק לעזרא הסופר רק לנער את הגחלת וללבות את החום של בני ישראל, ואזי הייתה המשכה ישירה מבית המקדש הראשון של שלמה המלך לבית שני. וזה שכתוב שהגזרה היתה רק לשבעים שנות גלות ולא יותר, אבל כיון שהרגו את גדליה וירדו למצרים, עזרא כבר לא פגש את הקהילה הראשונה ולכן היו בבית שני הרבה חסרונות.

ידעו שבית שני הוא רק זמני

וכתבו היעירות דבש והחת"ס זי"ע ש'יודעי דבר' ידעו כבר בתחילת בנין בית שני שזה רק זמני ולא נצחי, ולכן לא בנו את הביהמ"ק השני כתבנית ביהמ"ק השלישי הכתובה בספר יחזקאל, כי הרגישו שהבנין הזה לא יעמוד לעד, ועל כל זה מקוננים בצום גדליה. והוא חלק ממסגרת התעניות של עשרה בטבת, י"ז בתמוז, ותשעה באב, שהם תעניות על החורבן.

מקוננים על חורבן הבית

ואכן בסליחות דצום גדליה מקוננים על חורבן ביהמ"ק, אֲבֵלָה נִפְשִׁי וְחִשְׁףִי תְּאָרִי, בֵּית תְּפָאֲרִתִּי כִּנְשָׁף בּוֹ הָאָרִי, גַּם פְּלִיטָתִי אֲשֶׁר עָזְבוּ וְנִשְׁאַרְי, דַּעְכוּ כְּהִיּוֹם בְּשִׁלְשָׁה בְּתִשְׂרִי. הָאֵשׁ וְהַמִּים הִיזְדוּנִים שְׁטִפוּנוּ בְּדִלְקָם, וּבְסִסּוֹ מְקֻדָּשׁ וּבְזָזוֹ חִלְקָם, זָקְנֵי נְשֹׂאֵרִית אֲשֶׁר פָּלְטוּ מִיּוֹם נָקָם, חִבְּלוּ עֲתָה בְּיוֹם צוֹם גְּדֻלָּה בֶּן אֲחִיקָם. הן משום ששקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו, והן משום שהריגת גדליה בן אחיקם הייתה ממש שריפת בית אלקינו, שעי"ז לא נשאר זכר טוב מביהמ"ק הראשון לביהמ"ק השני. ועל כך צריך להתבונן ביום זה, להשתוקק לקדושת ביהמ"ק.

איך לבנות את ביהמ"ק

כי העבודה הפנימית אינה עוסקת בענין שכבר היה בעבר, כי העבר אין, ואנו עוסקים רק בהווה ובעתיד, איך לבנות מעתה את ביהמ"ק. בי"ז בתמוז ותשעה באב אנו מעוררים תשוקה לביהמ"ק השלישי, וכמו כן בצום גדליה, יש להתבונן שאין זו בכיה על העבר, האם העיקר הוא לקבל על עצמנו שלא להרוג צדיקים, והרי ברמב"ם כתוב שביום תענית יש להתבונן איך לתקן מעשינו, האם הכונה להביא צדיק שיחיה את גדליה בתחיית המתים? אך לפי הדברים האמורים, ענין גדליה בן אחיקם הוא ממש אותו ענין, כי עשרה בטבת היה תחילת הדין על החורבן, י"ז בתמוז היה ראשית הפורענות, וגמר הפורענות היה לכאורה בתשעה באב, כי לולא הריגת גדליה לא היה הפורענות גדולה כ"כ, שהיה נמשך האור הראשון לבית השני, אך כיון שהרגו את גדליה וירדו למצרים ולא נשאר גחלת ישראל, נעלמה התקווה האחרונה מקדושת ביהמ"ק השני.

סתירה בין הפסוקים

ועתה נתבונן בעזרת השי"ת בענין כללי השייך לעשרת ימי תשובה. בענין דאמרי אינשי בשם הג"מ רבי חיים עוזר גרודז'ינסקי זצוק"ל [כן שמע מפיו הג"ר שלמה טנא זצ"ל] ע"פ דברי הגמ' במס' ראש השנה (יח.) וכן במס' יבמות (מט:). ויבואר להלן.

ישנם שני פסוקים שלכאן יש ביניהם סתירה, פסוק אחד אומר (דברים ד,ז) כי מי גוי גדול אשר לו א'להים קרבים אליו כה' א'להינו **בְּכָל קְרָאָנוּ אֵלָיו**, משמע שבכל עת שיהודי מתפלל, הקב"ה קרוב אליו ושומע תפילתו. ומאידך גיסא כתוב (ישעי' נה,ו) דְּרָשׁוּ ה' בְּהִמְצָאוֹ **קְרָאָהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרֹב**, משמע שלא תמיד הקב"ה מקבל את תפילת האדם, רק בְּהִיּוֹתוֹ קְרֹב, בזמן שהוא קרוב, משמע שיש זמנים מיוחדים שהקב"ה קרוב לנו. וקשה שהרי כתוב שה' קרוב אלינו **בְּכָל קְרָאָנוּ אֵלָיו**, משמע שתמיד הוא קרוב אלינו ולא רק בְּהִיּוֹתוֹ קְרֹב.

למה מנשה הרג את ישעי' הנביא?

ובגמ' ביבמות כתוב שמנשה מלך יהודה שאל זאת את ישעי' הנביא שהיה זקנו - אבי אמו, ועפ"ז קבע שדבריו בפסוק דְּרָשׁוּ ה' בְּהִמְצָאוֹ סותרים את דברי משה רבינו, עד שמחמת קושיא זאת דן את זקנו ישעי' הנביא כנביא שקר רח"ל, והרגו.

מנשה קרא לה' רק מתוך הנחשטות

פנימיות הדברים, שאלה זו נגעה מאד ללבו של מנשה, שהרי הוא עבד מאד הרבה עבודה זרה, ולא קרא להשי"ת אלא רק בשעה שמלך בבל אסר אותו בתוך דוד נחושתיים על האש, ברגע האחרון לפני שנצלה ונשרף, אז מנשה קרא לקב"ה שיקבל תשובתו. כמ"ש (דה"י ב,לג,יא) וַיָּבֹא ה' עֲלֵיהֶם אֶת שָׁרֵי הַצָּבָא אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ אֲשׁוּר וַיִּלָּכְדוּ אֶת מְנַשֶּׁה בַּחֲחִים וַיֹּאסְרוּהוּ בַּנְּחֻשְׁתִּים וַיִּלְכְּבוּהוּ בְּבִלְהָ, וַיִּכְהָצוּ לוֹ חֵלָה אֶת פָּנָיו ה' א'להיו וַיִּכְבַּע מֶאֶד מִלִּפְנֵי א'לֵהֵי אֲבֹתָיו, וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו וַיַּעֲתָר לוֹ וַיִּשְׁמַע תַּחֲנֻנָּתוֹ וַיִּשְׁיבֵהוּ יְרוּשָׁלַם לְמַלְכוּתוֹ וַיֵּדַע מְנַשֶּׁה כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים.

א'להים קרבים אליו - גם בהיותו חוטא ומחטיא

אילו ההנהגה הייתה רק כדברי ישעי' הנביא דְּרָשׁוּ ה' בְּהִמְצָאוֹ קְרָאָהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרֹב, תפילתו של מנשה לא הייתה מתקבלת, לכן מנשה התעקש לקיים את דברי משה רבינו כי מי גוי גדול אשר לו א'להים קרבים אליו כה' א'להינו **בְּכָל קְרָאָנוּ אֵלָיו**, היינו אפילו לאחר שחטא אלף פעמים והעמיד צלם בהיכל, ואפילו חוטא ומחטיא ואפילו ואפילו וכו', אעפ"כ ה' אלקינו קרוב אלינו בכל קראנו אליו.

תחושה פנימית של חוטא שעתידי לשוב

ואכן מנשה גילה בפועל שדברי משה רבנו צדקו, **בְּכָל קְרָאָנוּ אֵלָיו**, והוא הרגיש בפנימיות נפשו שהקושיא הזאת נוגעת לתכליתו הסופית, ולא שהוא קינא לכבודו של משה רבינו, שהרי באותה שעה היה רשע גמור ועבד עבודה זרה, ומשה רבינו הזהירנו הרבה מאד שלא לעבוד ע"ז, איך לפתע קינא לכבוד דבריו של משה, אלא שהרגיש בנפשו שהוא זקוק מאד לפסוק של **בְּכָל קְרָאָנוּ אֵלָיו**.

א'ל כְּבִיר לֹא יִמָּאָס תפילת רבים

נחזור לדברי הגמ', מה באמת התשובה לסתירה הזאת, והרי דברי ישעי' אמת ודברי משה רבינו אמת. ותירצו בגמ' 'כאן ביחיד כאן בציבור', כשבני ישראל מתפללים במנין עשרה, הם תמיד בבחינת כי מי גוי גדול אשר לו א'להים קרבים אליו כה' א'להינו **בְּכָל קְרָאָנוּ אֵלָיו**, כי (איוב לו,ה) הֵן א'ל כְּבִיר וְלֹא יִמָּאָס - תפילת רבים (ברכות ח.), וזה לא תלוי בשום זמן. אבל ביחידות יש זמן מיוחד לקבל תפילותיו, והוא בעשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ, על ימים אלו כתוב דְּרָשׁוּ ה' בְּהִמְצָאוֹ קְרָאָהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרֹב.

בעשי"ת אפשר להתפלל ביחידות?

וא"כ יש לעורר שאלה, כמובן לא להלכה ולא למעשה, א"כ בעשי"ת יאמר אדם למה לי להתפלל בציבור?! והרי בימים אלו התפילות מתקבלות גם ביחיד, א"כ גם בר"ה וגם בשבת שובה וגם ביוה"כ יתפלל ביחידות. מדוע בימים אלו נהגו ישראל ביותר להתפלל בציבור? [ורבי שלמה הנ"ל אמר בשם הגר"ע שאכן בעשי"ת יש להקל ביחידות, ואינו למעשה כלל, כמו שית' להלן].

להזכיר י"ג מדות ביחיד?

ב'אליה רבה' ו'אליה זוטא' (תקפא) יש דעה שבימים אלו מותר לאדם להזכיר י"ג מדות של רחמים גם כשהוא יחיד, אף שבימי הסליחות שלפני ר"ה אין אומרים י"ג מדות ביחידות, לאחר ר"ה מותר לומר ביחידות, כמאמרם ז"ל שבעשי"ת יש ליחיד תוקף של ציבור.

אין דבר שבקדושה פחות מעשרה

אמנם בפרי מגדים כתב שאין לנהוג כן למעשה. כי יש שני עניינים בציבור, האחד הוא שהקב"ה קרוב לשוועתנו, לגבי זה בעשי"ת כל יחיד זוכה לכח של ציבור, אבל יש הלכה נוספת שדבר שבקדושה צריך מנין עשרה, לא מצד קבלת התפילה אלא מצד וְנִקְדְּשִׁיתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ויקרא כב, לב), שאין דבר שבקדושה פחות מעשרה (ברכות כא:), ולכן צריך להתפלל בציבור גם בעשי"ת כדי שיוכל לומר קדיש קדושה וברכו וגו'.

י"ג מדות הן תפילה או דבר שבקדושה?

ולענין י"ג מדות של רחמים נחלקו אם זה נחשב כתפילה או כדבר שבקדושה, אם זו תפילה, א"כ בעשי"ת אין צריך מנין, אבל נקטינן כדעת הרשב"א בתשובה (ח"א ריא) המובאת בבית יוסף (או"ח תקסה,ה) שיש להן דין דבר שבקדושה, ולכן אף בעשי"ת צריך ציבור כדי להזכיר.

מותר להאריך בתפילה על חשבון שאר המתפללים?

אמנם עדיין יש מקום לשאול האם באמת יש מקום להקל בעשי"ת ולהתפלל ביחידות? וכגון לגבי הא דאמרו בשם מרן החזו"א זי"ע שבתפילה בציבור לפעמים מצער את חברו כשמתפלל מאד באריכות, כגון כשיש בדיוק עשרה, והוא יום המותר בעשיית מלאכה ואחד המתפללים רוצה להאריך בתפילה, ונמצא שהוא מצער את שאר המתפללים, ומצאנו שחז"ל חסו על טירחא דציבורא ועל ביטול מלאכה לעם, ומשום כך בשני וחמישי לא מוסיפים על ג' עליות, וא"כ יש שאלה איך יאריך בתפילתו על חשבון שאר המתפללים.

היכן מומלץ להתפלל מנחה בערש"ק?

ודעת הגר"א שאם הוא סיים שמונה עשרה ורוצה לומר תחנונים אחר התפילה, אם התחיל החזן חזרת הש"ץ אסור לו לומר תחנונים אחר התפילה, כי המצוה הגדולה ביותר באותה שעה, היא לשמוע היטב חזרת הש"ץ. ונמצא שלפעמים תפילה בציבור מגבילה את האדם שחפץ להאריך יותר בתפילה. והחזו"א דיבר על ענין זה עם תלמידיו, ואמר שלדעתו מותר לאדם להתפלל תפילה אחת בשבוע ביחידות, ובה יאריך כאוות נפשו באריכות גדולה מאד. וכששאלו אותו בחורים באיזו תפילה מתוך תפילות השבוע כדאי לעשות כן, המליץ להם החזו"א על תפילת מנחה בערב שבת קודש, אז אין סדר לימוד בישיבה, ואפשר להכנס לאיזה בית מדרש ולהתפלל ביחידות באריכות גדולה כרצונו. ואח"כ ישלים קדושה עם מנין. ואמר שההמלצה הזאת אינה לבחורים חסידים שנוהגים שמנחה בערב שבת היא חלק מקבלת שבת, ואומרים לפני זה הודו בהתלהבות, ולכן היא 'תפילה ציבורית', אבל בני תורה שמתפללים מנחה גדולה בימי שישי, המליץ להם על תפילה זאת.

תפילה בציבור אפילו כשמפסיד הכוונה

עכ"פ שמענו מכאן שאע"פ שבש"ע כתוב שצריך להתפלל ג' תפילות במנין, ואין להתפלל ביחידות, אעפ"כ בתפילה ביחידות יש גם איזו מעלה. ואם אמרנו שהחזו"א התיר תפילה אחת בשבוע, נאמר שרבי חיים עוזר התיר בעשי"ת ב' או ג' תפילות שמונה עשרה, כגון שילך למקום מיוחד שמסוגל לתפילה בהתעוררות, ויתפלל כל היום כולו. כי בימים אלו יש לכל יחיד ויחיד כח של ציבור. ואם בכל ימות השנה אנו משועבדים לתפילה

בציבור אפילו תמורת תפילה בכוונה, לא כן בעשי"ת. וכמובן שרבי חיים עוזר לא התיר זאת למי שרוצה למהר בתפילה ביחידות כדי לפרוק ממנו עול תפילה בציבור, חס ושלום! אלא לשם התפילה בהתפשטות הגשמיות ודביקות עליונה.

לברר מתי הציבור מתפלל

בגמ' ברכות (ז:): מצאנו ששאלו את רב נחמן מאי טעמא לא אתי מר לבי כנישתא לצלויי, וכו', ולימא ליה מר לשליחא דצבורא בעידנא דמצלי צבורא, ליתי ולודעיה למר אמר ליה מאי כולי האי אמר ליה דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מאי דכתיב ואני תפילתי לך ה' עת רצון אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין'. וביאר מהרש"א שבשעה שהציבור מתפללים נפתחים שערי תפילה, והתפילות מתקבלות ביותר, כי מי כה' אלקינו בכל קראנו אליו. ולכן אמרו לרב נחמן שיברר מתי מתפלל הציבור - ויתפלל עמהם.

ולכא' י"ל שענין כזה אינו שייך בעשי"ת, שהרי זה פשוט שרב נחמן לא יוכל לומר דברים שבקדושה בביתו ביחידות, גם אם יתחבר ויתפלל שמונה עשרה בעת הרצון בשעה שהציבור מתפלל. אבל בעשי"ת אינו נצרך לכך. כי בימים אלו מתקבלת גם תפילת היחיד בשלימות כמו בציבור.

למה בר"ה בני העיר כופין על תפילה בציבור?

ונחזור לענייננו. והרי המנהג הפשוט בכל ישראל להתפלל בציבור בעשי"ת, אין לך יום כנופיא כמו ראש השנה ויוה"כ, וכן כתוב בשו"ע^א שהיה חיוב לכפות בני העיר זה על זה שיהיה מנין בכל כפר ובכל מושב, וצ"ע מה הענין בזה, והרי ר"ה ויוה"כ הם מעשי"ת ודין היחיד כדין הציבור. ואם משום דברים שבקדושה אין חילוק בין יוה"כ לחמשה עשר בטבת, אלא מאי שהם רוצים שיתקבלו תפילותיהם, וא"כ מה הענין בזה, והרי חז"ל אמרו שבעשי"ת תפילות היחיד מתקבלות כתפילות הציבור?

צבור צריך לצעוק בלב שלם?

ואולי יש ליישב ע"פ יסוד דברי הרמב"ם (תשובה ב,ו) וזלה"ק 'אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד, שנאמר דרשו ה' בהמצאו במה דברים אמורים ביחיד אבל צבור כל זמן שעושים תשובה וצועקין **בלב שלם** הם נענין שנאמר כה' אלהינו בכל קראנו אליו'. רבינו הרמב"ם מדגיש שהציבור נענה בכל עת כשהם צועקין בלב שלם, ותפילתו היחיד בעשי"ת מתקבלת מיד. והקשה הגרעק"א זי"ע בגליון שם וכי ציבור צריך לצעוק **בלב שלם** כדי שיהיו נענין? והרי בגמ' תענית (ח) כתוב להדיא שאין הציבור צריכין לב שלם כדי שתתקבל תפילתו?

תפלת ציבור נשמעת גם כשאין ליבם שלם

וכן הוא לשון הגמ' שם: 'רבי אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו שנאמר נשא לבבנו אל כפים, איני?! והא אוקים שמואל אמורא עליה ודרש ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו ואף על פי כן והוא רחום יכפר עון וגו' לא קשיא כאן ביחיד כאן בצבור. ופרש"י: 'ולבם לא נכון עמו - עם הקדוש ברוך הוא: ואף על פי כן - כתוב בסמוך והוא רחום יכפר עון ושומע תפלתם, והיכי אמרת שאין תפלתם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו כלומר, שנפשו מכוונת בכפו: בצבור - תפלתם נשמעת, ואף על פי שאין לב כולם שלם, כדכתיב ויפתוהו בפיהם בדברים, לשון רבים: ביחיד - אינו אלא אם כן לבו מכוון'.

יחיד צריך לשים נפשו בכפו

על המתפלל ביחידות אמר רב אמי שאין התפילה מתקבלת רק כשמשים נפשו בכפו, כלומר שמתפלל בכל כוונת נפשו. והא דאמר שמואל 'ולבו לא נכון עמו - והוא רחום יכפר' היינו בתפילה בציבור. ומכאן הקשה הגרעק"א על לשון הרמב"ם שהציבור נענין רק כשצועקין בלב שלם?

א שולחן ערוך (או"ח נה,כא) עיר שאין בה אלא עשרה, ואחד מהם רוצה לצאת בימים הנוראים, מחייבין אותו לישאר או להשכיר אחר במקומו.

לאחר התראה ומעשה - מועילה תשובה להציל מעונש?

ולפני שנזכיר את התירוצים של הגרעק"א נקדים מדברי הגאון רבי יהושע מקוטנא זי"ע בהגהותיו על הרמב"ם, הרמב"ם (ע"ז ד,ו) כתב בענין עיר הנדחת, שאם בית דין שמעו על עיר שכולה או רובה נפלו בע"ז, בית דין שולחים שולחים להחזירם בתשובה, אף שכבר קבלו עליהם עדות שהם עבדו ע"ז, וז"ל: 'אחר כך שולחים להם שני תלמידי חכמים להזהירם ולהחזירם אם חזרו ועשו תשובה מוטב ואם יעמדו באוולתן בית דין מצווין לכל ישראל לעלות עליהן לצבא והן צרין עליהם ועורכין עמהן מלחמה עד שתבקע העיר'. והראב"ד חלק וכתב 'אחר כך שולחים להם שני תלמידי חכמים להזהיר אותן ולהחזירן אם חזרו ועשו תשובה מוטב, א"א טוב הדבר שתועיל להם התשובה, אבל לא מצאתי תשובה מועלת אחר התראה ומעשה'. בכל הש"ס לא מצאנו שבמקום שהיו עדים והתראה על מעשה עבירה במזיד, עדיין מועילה תשובה להינצל ממיתת בית דין. וכאן פסק הרמב"ם שמועיל להם תשובה גם לאחר התראה ומעשה.

תשובת הציבור מועילה אף כשאין ליבם שלם

ותירץ רבי יהושע'לע קוטנער בגאונותו ע"פ דברי התשובה הנודעת בנודע ביהודה [בענין תשובה] (או"ח לה) שבבית דין של מטה לא מועיל תשובה להפטר ממיתת בי"ד, משום שה' יראה ללבב אבל האדם יראה רק לעיניים ואין הדיינים יכולין לדעת אם התשובה הייתה שלימה, ולכן בי"ד אינו יכול לפטור אותו ממיתת בי"ד כששב בתשובה. אך הני מילי ביחיד, אבל בעיר הנדחת מדובר על ציבור שחטאו בע"ז רח"ל, והרי אמר שמואל שאפילו אם לבם לא נכון עמו, אעפ"כ והוא רחום יכפר עון, וממילא אפילו אם עיר הנדחת עשו עצמם כאילו שבים בתשובה, גם מועיל להצילם ממיתה.

ווידוי פה בציבור - על וידוי פה ביחיד

ובזה יש לנו חיזוק גדול למעלת התפילה בציבור, כי התפילות בציבור מתקבלות אפילו כשאין בלב שלם, וכמו שאחד הקשה איך אנו אומרים ביוה"כ 'על חטא שחטאנו לפניך בווידוי פה' וכי על האמירה הזאת עצמה אין צריך להתוודות כן? אלא שמתוודים בציבור על הווידוי שעשה בלילה בק"ש שעל המיטה ביחידות בלי כוונת לב, או ב'אשמנו' דקודם תיקון חצות, על אותו וווידוי פה מתוודים ביוה"כ, ובזכות הציבור הקב"ה מכפר אף כשלבו לא נכון עמו כמבואר לעיל.

התשובה קודמת לעולם ולהגיון

ואף שאין לנו הבנה ושכל בזה, הרי כל ענין התשובה הוא כחק בלי טעם, גם כשחטא ופשע הרבה מאד, בשעתא חדא וברגע חדא שהוא שב להשי"ת, הרי הוא מתקן הכל, והתשובה קדמה לעולם (פסחים נד.). וממילא גם וידוי פה בלי דעת ולב, כיון שהוא בציבור, מתקבלת תשובתו. וכדברי הרמב"ם בענין עיר הנדחת.

בעשי"ת - ציבור אינו צריך צעקה מכל הלב

ועתה נשוב לתשובת הגרעק"א על הסתירה לרמב"ם מדברי הגמ' אם ציבור צריך לב שלם או אף אם לב לא נכון עמו, הוא רחום מכפר. וכתב הגרעק"א שכבר הקשה כן הג"מ רבי חיים אלפנדרי זי"ע ותירץ שני תירוצים, התירוץ השני הוא החילוק בין שאר ימות השנה לעשי"ת, ובגמ' מדובר על עשי"ת, ולכן אין הציבור מוכרחים לכוונת לב, והרמב"ם דיבר על שאר ימות השנה, שאז גם הציבור צריך צעקה בכל הלב.

גם לציבור יש הבדל בין עשי"ת לכל השנה

כי כמו שמצאנו חילוק ראשון בין עשי"ת לשאר ימות השנה בענין תפילת היחיד, שבעשי"ת אף ביחידות הוא בכלל קרבת ה' לקבל תפילתו, משא"כ בשאר הימים דווקא בציבור, כמו כן יש חילוק בציבור עצמו בין עשי"ת לשאר הימים, והרמב"ם דיבר על כל ימות השנה שבהם הציבור צריך לב שלם, וכלשון הפסוק בפרשת ואתחנן (ד,כט) **וּבְקִשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת ה' אֱלֹהֵיךָ וּמָצְאתָ כִּי תִדְרֹשְׁנֻהוּ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ**, הרי להדיא שגם ציבור צריך לב ונפש. וכ"כ (ישעי' כט,יג) **יַעַן כִּי נִגַּשׁ הָעָם הַזֶּה בְּפִי וּבִשְׁפָתָיו כִּבְדוּנִי וְלִבּוֹ רָחַק מִמֶּנִּי וְתִהְיֶה רְאֵתָם אֹתִי מִצּוֹת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה, לָכֵן הִנְנִי יוֹסֵף לְהַפְלִיא אֶת הָעָם הַזֶּה הַפְּלֵא וּפְלֵא... וְמֵה שֶׁאִמַּר שְׁמוּאֵל (תענית ח.) וְהוּא רָחוּם יְכַפֵּר עֲוֹן (תהלים עח,לח) אפילו כשלבו לא נכון עמו, מיירי בתפילת הציבור בעשרת**

ימי תשובה. שהרי יש פסוקים שמשמע שציבור צריך לב שלם, ומאידך יש פסוקים שמשמע שציבור לא צריך דווקא לב שלם, ותירצו הגרעק"א ורבי חיים אלפנדר זי"ע שכשם שליחיד יש הבדל בין עשי"ת לכל השנה, כך גם לציבור יש הבדל, שבכל השנה מתקבלות תפילות הציבור כשזוכים להתפלל בלב אמת, וככתוב לְכָל אִשָּׁר יִקְרָאָהוּ **בְּאֵמֶת**, ולוואי שנזכה להתפלל בלב שלם באמת. אמנם בעשי"ת יש חידוש גדול שאף ציבור שאינם מתפללים בלב שלם, תפילתם מתקבלת.

לא כדאי להפסיד את מעלת הציבור בעשי"ת

ונשוב לשאלה שעוררנו לעיל, שמא בשבוע זה נתפלל ביחידות, שהרי התפילה מתקבלת גם ביחידות בשבוע זה. התשובה היא שלא כדאי להפסיד את המתנה הגדולה הזאת שיש לציבור בעשי"ת, שהקב"ה מקבל את תפילת הציבור גם כשמתפללים בלי לב.

העֲבָרִינִים מכוונים את ליבם?!

ולכן אומרים בתחילת יוה"כ על דַּעַת הַמָּקוֹם וְעַל דַּעַת הַקֶּהֶל אָנוּ מִתִּירִין לְהִתְפַּלֵּל עִם הָעֲבָרִינִים, והרי ליבם של הָעֲבָרִינִים אינו בתוך התפילה, ויתכן שגם בשעת התפילה הוא כבר מתכנן את הביקור בתיאטרון שלאחר יוה"כ רח"ל. אלא שבעשי"ת יש כלל מיוחד, שאף אם באו למצב של 'ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו', מתקבלים תפילת הציבור בעשי"ת באהבה גדולה.

והוא רָחוּם יִכְפֹּר עֲוֹן דַּחְסָרוֹן כוונת הלב

אבל ליחיד אין את הענין הזה אפילו בעשי"ת, כי בגמ' (תענית ח) אמרו חז"ל 'כאן בציבור כאן ביחיד' שהיחיד כן צריך דווקא כוונה, הרי זה מדובר על עשי"ת, שהיחיד שיתפלל בכוונה תתקבל תפילתו בעשי"ת. אבל אין לנו להתפלל ביחידות בעשי"ת, כי יש לנו מעלה מיוחדת בתפילה בציבור בעשי"ת שהקב"ה מכפר עוון דחסרון כוונת הלב, אפילו יאמר רק 'וידיי פה' הוא מקובל ומרצה.

בכל יום מעשי"ת מגלים מַעֲמָקִים נוספים

וצריך להבין פנימיות הדברים מדוע עשה ה' כך, שלציבור יש כח של קרבת ה', ולעשי"ת יש כח של קרבת ה', וכשמחברים את שני המעלות הללו, מתקבלים תפילות הציבור גם במצב של 'ולבו לא נכון עמו'. אף שתשובה היא חק בלי טעם, האין תשובה מאהבה מהפכת זדונות לזכויות? הרי הם חוקים ראשונים מלפני הבריאה. אך יש להבין קצת ע"פ דברי האריז"ל שבעשי"ת אומרים בין ישתבח ליוצר מזמור נְשִׁיר הַמַּעֲלֹת מַמְעַמְקִים קָרָא תִּיף ה'. ומבואר בסידור האריז"ל שבכל יום מעשי"ת מתגלה בלבו של יהודי 'עומק' מיוחד לאותו יום, שבאותו העומק הוא צועק 'רצוננו לעשות רצונך'.

לפרק י' שכבות של הסתרה

במשך כל ימות השנה הַמַּעֲמָקִים מכוסים בחומריות וחיצוניות, וגם כשעומד ומתפלל לפני ה', העומק הפנימי מכוסה וגנוז וטמון במעמקיו. אך בעשי"ת מתגלים עשרה מיני עומקים שבנפש האדם, יש עומק ראשית ויש עומק אחרית, עד י' לשונות של עומק. ישנו יהודי שהתגשם כ"כ עד שאפילו אם תחפור ותוריד מנפשו ד' שכבות של חומר, לא תמצא את מעמקיו, אך כשתסיר מנפשו ו' שכבות, כבר יתגלו מעמקיו. כך יש רחוקים ביותר שתשעה שכבות שהוסרו מנפשו עדיין לא נבעו מצפונו, עד שהורידו עשרה הסתרות מנפשו ונתגלה 'גחלת ישראל הנשארת' ביום הכיפורים.

בסוף ימצאו את הטוב

וכדברי הרבי רבי אלימלך זי"ע שאפילו אדם הרחוק מאד מאד, ונראה כאילו שאין לו שום זכר ליהדות, אעפ"כ כשחופרים לעומק הכי עמוק שבנפשו, בסוף ימצאו את הטוב שבו.

בגלוי קראתי לסטייק ולדולר...

ולכן בעשי"ת אומרים מַמְעַמְקִים קָרָא תִּיף, כי לא ממעמקים לא קראתיה, שם קראתי אל הסטייק, אל הדולר,

אל הכבוד, ושאר הבלי עולם, אך ממעמקים אני כן קורא לה', ומצפה אליו בהשתוקקות כזאת כמו משמרים לבקר שמרים לבקר.

ביום הקדוש - גילוי הנקודה הפנימית

והנה כדי לגלות את העומק הזה, צריך לגלות את מצפוניו של כל אחד לפי מדרגתו. ביוה"כ כולם מגיעים לביהמ"ד, אפילו מי שלא נתגלו מעמקיו בתשעת הימים הראשונים, כי בר"ה הוא בילה סופ"ש במלון בטורקיה, שבעומק הראשון והשני עדיין אין נתגלה פנימיותו. כשזוכים לחיות עוד יום ועוד יום מעשי"ת, עד שמגיעים ליום הקדוש הבעל"ט, בו מתגלה הנקודה הפנימית של היהודי שאינו יכול להסתתר, וממילא הוא יגיע לבית המדרש למרות שהוא בעצמו אינו מבין איך ולמה.

רק מבחוץ זה נראה שקר

ובזה מובן מדוע הקב"ה מקבל תפילת הציבור בעשי"ת גם במצב של 'ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו', כי כשמתגלים המעמקים נודע דבר חדש, כי מה שהיה 'בלשונם יכזבו לו' באמת אינו כזב כלל, מה שהוא אומר בפיו בחיצוניות, בשפתיו כבדוני, מתאים ומתחבר יחד עם העומק הפנימי שבפנימיותו.

פנימיות הלב שבלבו של הלב

כי עיקר הפגם הוא כשהפה מדבר דבר אחד, והלב עסוק בדבר אחר. אך כשהפה מדבר טוב, והלב רחוק מאלו הדברים לגמרי, אבל הפנימיות של הלב שבלבו של הלב, מחוברת מאד לדיבורים הטובים שבפה. א"כ מתחבר העומק הפנימי לדיבור החיצוני. ואין כאן סתירה בין מחשבות לבו לבין 'רצוננו לעשות רצונך', אף שאני מתפלל ומתנענע והראש נמצא במקום אחר, אומר 'השיבנו' בפה והלב עדיין לא רוצה לשוב בתשובה, מ"מ העומק שמתגלה בעשי"ת וביוה"כ, בוודאי כן מחובר לשפתותיך, דבש וחלב תחת לשונך. כי בעומק עמקי הנפש הוא בוודאי חפץ בקרבת אלקים.

גילוי עומקים נסתרים גם לאדם עצמו

ואשע"כ עתה בעשי"ת כשמתפללים בציבור מתחברים כל חלקי הטוב, הן זכות הציבור שיש בו תמיד קרבת אלקים, והן קרבת אלקים דעשי"ת, שהאריז"ל מגלה שבימים אלו מתגלים עומקים נסתרים שבעמקי עמקים שבנפש מישראל. וכדי שיוכלו לדון את האדם ע"פ העומק הטוב הזה, צריך שזה יהיה גלוי לא רק כלפי מעלה אלא גם כלפי האדם עצמו, ובימים אלו המעמקים האלו מתגלים גם לאדם עצמו. וממילא בוודאי טוב לזכור את דברי הגרעק"א והגר"ח אלפנדי שאעפ"כ יש מעלה בציבור גם בעשי"ת.

למה כתוב בלשון יחיד?

בעין יעקב על דברי הגמ' הנ"ל (ר"ה יח) כתוב בפירוש של הג"מ רבי יאשיהו פינטו זי"ע, דלכא' קשה אם היחיד מתקבל בעשי"ת, א"כ היה צ"ל בלשון יחיד **דרוש** ה' בְּהַמְצֵאוֹ קְרָאָהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרֹב, מדוע נקט **דרשו**, קְרָאָהוּ בלשון רבים?

גם יחיד וגם ציבור מתעלים

ותירץ בקצרה 'אע"פ שרבים נענים בכל זמן, יש להם תוספת מעלה כשידרשו את ה' ברבים בעשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ. אך לא גילה מהי תוספת המעלה הזאת, רק דייק מלשון הכתוב שיש מעלה בציבור, שהרי המשך הכתוב מדבר בלשון יחיד, **יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אֶן מִחֻשְׁבְּתּוֹ יִשָּׁב אֶל ה' וְיִרְחַמֶּהוּ** הכל לשון יחיד, רק בתחילת ההפטרה כתוב לשון רבים, ללמדנו שגם בעשי"ת יש מעלה מיוחדת לציבור. כי לא שייך לומר שהיחיד מתעלה בעשי"ת במעלה יתירה, והציבור נשאר על עמדו הראשון.

המחשבות בראש פורחות לכל כיוון

וכאמור שאפילו כשהתפילות הם בלי לב, הרי הם מתקבלות באהבה בעשי"ת. אמנם בדרך כלל בעשי"ת יש יותר כוונה, אך אעפ"כ עדיין לא הגענו להוראת חז"ל שצריך לבא בתפילה לבחינת 'משים נפשו בכפו', משמע

שמתפלל עם הנשמה בידו, כל התפילה מתחילה ועד סוף בתכלית הכוונה בשלימות. אחת מהן לא נעדרה. ולואי שנזכה לזה. והרי בני אדם אנחנו, גם בר"ה ויוה"כ המחשבות בראש פורחות לכל כיוון. וכ"ש כשיש בר"ה סעודות דשנות, ויש הפסקות בין התפילות וכו'. אעפ"כ בעשי"ת יש מעלה לציבור, שאף אם הכוונה לא הייתה שלימה, התפילה מתקבלת באהבה.

ולא יעיר 'כל' חמתו

ראיתי בדברי החיד"א זי"ע שהביא בשם שני צדיקים, האחד הוא מספה"ק 'שארית יעקב' להג"מ רבי יעקב אלגאזי מירושלים זי"ע, והשני 'המעלות לשלמה' להג"מ רבי שלמה לניאדו זי"ע, שכתבו לבאר דברי הגמ' (תענית ח) שאין הכוונה שתפילת הציבור מתקבלת גם כשאין להם כוונת לב בתפילה, אלא שהוא למחצה בלבד. וכלשון הכתוב 'ולבם לא נכון עמו, והוא רחום יכפר עון ולא ישחית, והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו', כלומר שתפילת ציבור בלא לב פועלת רק למחצה שאינו מעורר כל חמתו. ולכן אין לטעות ולומר שבתפילה בציבור אין צורך כלל בכוונה. חס ושלום.

אחד מהקהל מכון

עוד כתבו לדייק מדברי רש"י במס' תענית שם שבתפילת ציבור די להם באחד מתוך הקהל שמכוון בכל לב, וכ"כ הגרעק"א זי"ע, כי רש"י כתב 'בציבור תפילתן נשמעת ואע"פ שאין לב כולם שלם', משמע שהחלק מהציבור, כן צריך שיהא לבם שלם, ולכן ככל שהציבור יותר גדול, יש יותר סיכוי שיהיו ביניהם אנשי מעלה שלבם שלם.

בעשי"ת - ציבור אינו צריך לב שלם

והרי לנו ב' תירוצים בדברי הגרעק"א על הדף, האחד ע"פ דברי הרמב"ם שציבור צריך לב שלם, כי צריך שיהיו ביניהם כאלו שיהיה לבם שלם. והשני שבעשי"ת הציבור אינו צריך לב שלם. והרמב"ם דיבר רק לגבי שאר ימות השנה.

שהציבור יהיו בשלום זה עם זה

רבי יעקב אלגאזי תירץ שם עוד, דהא דכתב הרמב"ם 'לב שלם' אינו מדבר על כוונת התפילה, אלא שהלבבות של הציבור יהיו בשלום זה עם זה. בתהילים כתוב שהקב"ה מרחם ומכפר על ש'לבו לא נכון עמו', היינו שלא היה הלב מכון כראוי לפני ה', על זאת הקב"ה מוותר בציבור, גם בלי כוונה. אבל מש"כ הרמב"ם 'כל זמן שצועקין בלב שלם', היינו שהציבור חיים בשלום זה עם זה, אבל אם יש מריבות ומחלוקות ביניהם ח"ו אין לזה כח הציבור, ירחם ה' על עמו.

שהלב יהיה שלם עם הבריות

הרי לנו תירוץ שלישי שדברי הגמ' לא יסתרו את דברי הרמב"ם, דהא דתפילת ציבור מתקבלת גם בלי כוונת לב, היינו בתנאי שיש לב שלם, ואין פירוד ושנאה ביניהם. וא"כ צריך להיזהר ביותר בעשי"ת שיהיה לב שלם בין הבריות, כך יהיה לנו כח הציבור לקבל תפילתנו גם בלא כוונה. וא"כ אדרבה, בעשי"ת בוודאי ללכת צריך לבית המדרש, להתחבר עם הציבור באהבה, דרשו בהמצאו, קראוהו בהיות קרוב, לשון רבים, כשמתחבר עם הציבור באהבה ושלום, זוכים לשני מעלות בקרבת ה', האחד מצד קדושת עשי"ת, והאחד מצד מעלת הציבור, ובצירוף שניהם נזכה לפעול ישועה ורחמים, ויתקבלו תפילותינו ברחמים וברצון ויעזור ה' שתבוא על כולנו שנה טובה ומבורכת, עם בשורות טובות ומשמחות, ונזכה לפעול כל טוב.